

hammedanischen Stadt im 4. Jahrhundert" (ZA, XXVII [1912], s. 65-74).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Mez. *Onuncu Yüzyılda İslâm Medeniyeti: İslâm'ın Rönesansı* (trc. Salih Şaban), İstanbul 2000, s. 4, 7-9; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 287-288; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, VIII, 136; G. Schoeler, "Orientalische Philologie und Islamwissenschaft", *Sprachwissenschaft in Basel 1874-1999* (ed. R. Wachtel), Basel 2002, s. 75; C. H. Becker, "Adam Mez und die Renaissance des Islâms", *Isl.*, XIII (1923), s. 278-280; L. Massignon, "Livres nouveaux concernant les études islamiques", *RMM*, LVII (1924), s. 203-204.



THOMAS B. IRVING

MEZÂKÎ SÜLEYMAN EFENDİ

(ö. 1087/1676)

Divan şairi.

Bosna-Hersek'in Çaynice kasabasında doğdu. Kaynaklarda ismi Süleyman el-Bosnevî (Bosnalı Süleyman Dede) ve Derviş Süleyman olarak da geçer. Ailesi hakkında Mısır Valisi Eyüp Paşa'nın akrabası olduğu dışında bilgi yoktur. Evliya Çelebi'nin Çaynice'yi ziyaretinde Mezâkî'nin evinde kaldığı belirtilmektedir (Fehim Name-tak, s. 112-113). İlk öğrenimini burada tamamladıktan sonra muhtemelen Eyüp Paşa'nın aracılığıyla İstanbul'a giderek Enderun'a girdi, çeşitli ilimler yanında edebiyat tahsili gördü, özel olarak kimya ile meşgul oldu.

Meslek hayatına sipahilikle başlayan Mezâkî, Mısır valiliği yapan Hamza ve Eyüp paşaların yanında kâtip olarak çalıştı. Bu sırada Fehîm-i Kadîm'i Eyüp Paşa'nın maiyetine aldırdı. Ancak arkadaşının serbest tavrı aralarının bozulmasına ve onun Kahire'den ayrılmasına sebep oldu. Hadim Abdurrahman Paşa'nın Mısır valiliği sırasında divan efendiliğinde bulunan Mezâkî'nin sohbet ehli olması birçok devlet adamıyla dostluğuna ve pek çok yer gezmesine vesile oldu.

Mezâkî, şiiir ve inşâda ustalığı sebebiyle Köprülü Mehmed Paşa'nın maiyetinde tezkirecilik yaptı, onun ölümünden sonra oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'nın kâtibi oldu ve çevresindeki şairler arasına girdi. Bu iki vezirin zamanında daha rahat bir hayat sürdü ve daha çok itibar gördü. Fâzıl Ahmed Paşa ile beraber Avusturya'ya ve Girit'e gittiği gibi Kandiye Kalesi'nin fetihine de katıldı. Paşanın ölümünün ardından divan hocalıklarıyla mukabelecilikte bulundu. Ayrıca devrin Mevlevî şeyhlerin-

den Arzî Dede ve Müneccimbaşı Ahmed Dede gibi şahsiyetlerin sohbetlerine ve şiiir meclislerine iştirak etti. Derviş Mey-yâl, Vecdî, Fehîm-i Kadîm, Neşâtî ve tezkire sahibi Güftî Ali dostları arasındaydı. Siyasetten uzak yetmiş yıl kadar rahat bir ömür süren Mezâkî 1087 yılının Ramazanında (Kasım 1676) İstanbul'da vefat etti ve Galata Mevlevîhânesi hazîresine defnedildi. Vefatıyla ilgili tarih beyitlerinin yanlış hesaplanması yüzünden ölümü bazı kaynaklarda 1086 (1675) ve 1088 (1677) olarak gösterilmektedir (Şabanović, s. 344).

Rindmeşrep ve hoşsohbet bir kişi olan Mezâkî Mevlevîlik'ten etkilenmiş, şiiirlerinde aşk, tabiat, hasret konularıyla tarihî olaylara, mahallî unsur ve tasvirlerle yer vermiş, methiyeler yazmıştır. Şiiirlerinde tabiat önemli bir yer tutmuş, iç âlemin-den çok dış âlemi dile getirmiştir. Etkisinde kaldığı Bâkî gibi hayatın zevklerine yönelerek içinde yaşadığı çevreyi terennüm etmiştir. Divan şiiirinin alışılmış mazmun ve teşbih unsurlarıyla örülmüş şiiirlerinde üslûp, mazmun, hayal ve mânaca sadeliği benimsemiş ve şiiirlerini bir söyleyiş kolaylığı içinde yazmıştır. IV. Murad ve IV. Mehmed'e, Fâzıl Ahmed Paşa gibi devrin vezirlerine sunduğu kasidelerinde Nefî'nin tesirinde kalmıştır. Kendisinin de üslûp ve konular bakımından Hersekli Ârif Hikmet'i etkilediğini söylemek mümkündür (Başagiç, *Bošnjaci i Hercegovci*, s. 133-135). Nazım şekli olarak en fazla gazele rağbet eden Mezâkî'nin Nesîmî'yi hatırlatan mutavel gazelleri dışında en önemli özelliklerinden biri çok sayıda müzeyyel gazel yazmış olmasıdır. Birer küçük kasideyi andıran bu şiiirlerin zeyil kısmında IV. Murad, Fâzıl Ahmed Paşa gibi devlet büyüklerine, katıldığı meclislere ve kendisi için övgüye dayalı unsurlara yer vermiştir.

Şairin divanında yirmi dokuz kaside (biri na't, biri tarih), 441 gazel, dokuz tarih, bir kıta, bir rubâî, bir müseddes ve on iki müfred yer almaktadır. Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları mevcut olan divan üzerine (İÜ Ktp., TY, nr. 2905/1, nr. 873; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 3873; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 3873; TSMK, Hazine, nr. 892; Revân Köşkü, nr. 786; The British Library'deki nüshanın biri Or., nr. 7100, diğeri Or., nr. 7155'teki on iki varaklık bir mecmuada Mezâkî'nin gazelleri bulunmaktadır) Ahmet Mermer bir doktora tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mezâki: Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni (haz. Ahmet Mermer), Ankara 1991; Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-esh'âr*, Milli Ktp., Yazmalar, nr. 679, vr. 98; Mehmed Âsım, *Zeyli Zübdetü'l-esh'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 1711, vr. 69; *Güftî ve Teşrifâtü's-şuarası* (haz. Kâşif Yılmaz), Ankara 2001, s. 217; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 459-462, III, vr. 17; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, I, 197; II, 213; Safâî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 3215, vr. 279; Safvet Mustafa, *Nuhbetü'l-âsar min fevâidi'l-esh'âr*, İÜ Ktp., TY, nr. 92, vr. 53; Belfîğ, *Nuhbetü'l-âsar*, s. 486; Şeyhî Mehmed Efendi, *Ve-kâyü'l-fuzalâ*, Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 479, vr. 250; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-nişâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628, vr. 389; Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye* (haz. İlhan Genç), Ankara 2000, s. 476-478; Hammer, *GOD*, III, 512-515; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 220; *Sicill-i Osmanî*, III, 52; *Osmanlı Müellifleri*, III, 417; Mehmed Handžić, *Književni Rad Bosansko-Hercegovackih Muslimana*, Sarajevo 1933, s. 55; a.m.f., *el-Cevherü'l-esnâ fi terâcimi 'ulemâ'i ve şu'arâ'i Bosna* (nşr. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1413/1992, s. 91-92; *TYDK*, II, 439; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, II, 157; Vasfi Mâhir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 508; Hazim Şabanović, *Književnost Muslimana BiH na Orijentalnim Jezicima*, Sarajevo 1973, s. 343-346; Kan Kerametli, *Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi*, İstanbul 1977, s. 86; Safvet-beg Başagiç, *Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti*, Sarajevo 1986, s. 131-136; a.m.f., *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*, Sarajevo 1986, s. 398; Haluk İpekten v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, s. 290; Fehim Name-tak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovackih Muslimana na Turskom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 111-114.



AHMET MERMER

MEZÂLİM

(مزاليم)

İslâm devletlerinde en yüksek idarî-adli yargı ve denetleme kurumu.

Mezâlîm sözlükte "zalimin elinde bulunan başkasına ait nesne, kişinin kendisinden zulmen alındığından şikâyetçi olduğu şey, mazlum hakkı" gibi anlamlara gelen **mazlime** kelimesinin çoğuludur. Hz. Peygamber'in narha dair, "Can ve mal konusunda haksızlığa vesile olan şeyi (mazlime) benim yapmamı herhalde hiçbiriniz istemezsiniz" meâlindeki bir hadisinde geçen kelime (*Müsned*, II, 237) bu anlamıyla diğer bazı hadislerde de kullanılmış (Dârimî, "Büyü", 13; İbn Mâce, "Tîcârât", 27; Ebû Dâvûd, "Büyü", 49), Bu-hârî mezâlîmin geçtiği hadisleri "Kitâbü'l-Mezâlîm" başlığı altında toplamıştır.